4.5. Умови та механізми застосування страхових послуг за пріоритетними галузями економіки України в умовах інтеграції до ринку ЄС

Забезпечення стійкості страхового ринку і захист інтересів споживачів є першочерговим завданням регулятивного органу будь-якої країни. Важливим чинником створення безпечного та стабільного ринку страхування є платоспроможність страховиків, оскільки тільки платоспроможна страхова компанія може своєчасно виконувати свої зобов'язання, зокрема перед страхувальниками.

Історично на території країн ЄС склався досить логічний та послідовний підхід, який передбачає комплексність заходів із забезпечення платоспроможності. Нинішні вимоги до платоспроможності страхових компаній в ЄС були закріплені в спеціальних нормативних актах – Директивах Ради ЄС. Перша Директива 73/239/ЕЕС від 24.07.1973 р. (Solvency I) стосувалась узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень стосовно започаткування та ведення діяльності з прямого страхування, іншого, ніж страхування життя. Пізніше прийнято Директиву 79/267/ЕЕС від 05.03.1979 року, яка торкалась узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень стосовно започаткування та ведення діяльності з прямого страхування життя, яка також поклала початок уніфікації законодавчих вимог національних регуляторів різних країн.

Зазначені Директиви дали змогу усунути перешкоди ведення страхової діяльності, що стало поштовхом для формування єдиного ринку страхування на території держав-членів ЄС. Проте багато держав-членів зробили висновки про те, що чинні загальноєвропейські вимоги є недостатньо ефективними. В результаті окремі країни стали проводити власні реформи страхового регулювання, що порушило одноманітність законодавства та стало перешкоджати розвитку єдиного загальноєвропейського ринку страхування[1].

[1] Юхименко Ю. М. Solvency II в Україні: проблеми впровадження вимог до платоспроможності страхових організацій. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2015. № 3(12). С. 191–195.

Відповідно до Розпорядження КМ України «Про деякі питання проведення інституційної реформи у сфері виконання майбутньої Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» першочерговим завданням є забезпечення ефективної координації процесу реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції, насамперед щодо проведення внутрішніх реформ з метою виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію[1]. Інтеграцію до ЄС визначено стратегічним завданням України.

Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг розроблено проект Закону «Про страхування» з урахуванням того, що в додатку до розділу «Фінансові послуги» проекту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у переліку актів законодавства ЄС, які потребують імплементації у законодавство України, визначена Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради стосовно започаткування та ведення діяльності зі страхування та перестрахування (Solvency II) з терміном її імплементації протягом 4 та 8 років після набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС[2].

Головна мета Solvency II – підвищення захищеності власників страхових полісів в ЄС. Під час запровадження його умов враховано поточні результати в галузі страхування, управління ризиками, фінансового менеджменту, міжнародної фінансової звітності та ін. Однією з основних цілей є розробка і впровадження на оцінці інвестиційного ризику системи вимог до власних засобів суб'єктів страхового ринку. Оцінка ризиків є основною вимогою до розміру капіталу[3].

Для вивчення питань, пов'язаних з введенням положень Директиви, необхідно встановити: цілі і завдання Solvency II; модель

[1] Деякі питання проведення інституційної реформи у сфері виконання майбутньої Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом : розпорядження КМ України від 10.10.2012 р. №767-р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/767-2012-р.

[2] Аналіз регуляторного впливу Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування». URL: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/smi/ARV_S_15.12.11.pdf.

[3] Кондратенко Д. В. Міжнародний досвід державного регулювання та нагляду за діяльністю страхових організацій. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2005. № 10 (53). С. 96–99.

Solvency II; вимоги до управління страховиками і перестраховиками; роль і завдання регулятора[1].

Страхова компанія на ринку має кілька сфер впливу: 1) клієнти, посередники, акціонери і працівники; 2) представники зовнішнього середовища: влада, нагляд, рейтингові агентства і партнери. Також страховики схильні до ризиків[2].

Мета Solvency II – це охорона інтересів застрахованих; забезпечення платоспроможності, пов'язаної з ідентифікацією ризиків; поліпшення управління ризиками в страхових компаніях; введення якісних і кількісних складових, що визначають рівень платоспроможності; гармонізація механізмів розрахунку і методів дії при визначенні рівня платоспроможності страхової компанії[3].

Завданнями Solvency II є інтеграція страхових і перестрахувальних ринків країн ЄС; підвищення рівня захисту застрахованих; поліпшення міжнародної конкурентності страхових та перестрахових компаній країн ЄС; поліпшення якості законодавчої бази. Модель Solvency II побудована на оцінці ризиків: операційних, ринкових, кредитних, а також до класифікації висунутих вимог: кількісних та якісних вимог до прозорості страховика.

Директива ЄС включає вимоги до управління страховими і перестрахувальними компаніями. У систему управління входять: управління організацією, управління ризиками, самооцінка ризиків і фінансової безпеки, внутрішній контроль, внутрішній аудит, актуарна функція, аутсорсинг.

Страховий нагляд включає верифікацію страхових компаній з високим ризиком діяльності; підвищення рівня гармонізації інструментів і методів нагляду між державами; перевірку рівня платоспроможності, розрахованої потреби застосування сучасних інструментів – стрес-тестів.

[1] Аналіз регуляторного впливу Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування». URL: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/smi/ARV_S_15.12.11.pdf.

[2] Юхименко Ю. М. Solvency II в Україні: проблеми впровадження вимог до платоспроможності страхових організацій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 3 (12). С. 191–195.

[3] Внукова Н. М. Розвиток ринків фінансових послуг в умовах європейської інтеграції. *Звіт з ініціативної науково-дослідної роботи.* 2014. С. 29–41.

Вимоги до страховиків за Solvency II: необхідність збільшення капіталів; організаційні зміни; введення нових механізмів управління ризиками; введення нових механізмів управління фінансами; збільшення відповідальності керівництва компанії. Основна мета нових вимог до платоспроможності Solvency II[1] – усунення розбіжностей між системами регулювання страхової діяльності країн-членів ЄС та впровадження більш ефективного наглядового підходу.

Одним із головних напрямів адаптації законодавства України до положень Директиви Solvency II[2] є запровадження вимог до платоспроможності страховиків, тобто здатності страхових компаній належним чином виконувати прийняті на себе зобов'язання. Режим платоспроможності повинен враховувати не лише достатність страхових резервів для виконання страхових зобов'язань, але також достатність власного капіталу для відшкодування непередбачуваних збитків за ризиками, які не покриті страховими резервами.

В Україні діє система вимог до платоспроможності страховиків відповідно до Solvency I. Згідно із Законом України «Про страхування» страховики зобов'язані дотримуватися умов забезпечення платоспроможності, таких як:

– наявність сплаченого статутного капіталу (для non-life – не менше 1 млн євро, для life – не менше 10 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України);

– наявність гарантійного фонду в розмірі не меншому ніж 15 % від статутного капіталу або не меншому ніж 5 % від чистого прибутку страхової компанії;

– створення страхових резервів, достатніх для забезпечення майбутніх страхових виплат;

– перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності[3].

---

[1] Potential impact of Solvency II on financial stability. URL: http://www.ecb.int/pub/pdf/other/potentialimpactsolvencyiionfinancialstability200707en.pdf.

[2] Богуславський Є. І. Класифікація видів диверсифікації. Економічні науки. *Золоті литаври.* 2011. № 1 (20). С. 186–197.

[3] Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80.

Однак, по-перше, така система показала свою неспроможність відповідати тим ризикам, з якими стикаються страхові організації як в Україні, так і в усьому світі. По-друге, порівнюючи вимоги до визначення нормативної платоспроможності більшості розвинених країн, можна стверджувати, що вони є набагато жорсткішими порівняно з українськими. Тому впровадження вимог Директиви істотно вплине на деякі страхові організації з незначним рівнем капіталізації, а також з обмеженим доступом до джерел фінансових ресурсів. Необхідність запровадження інновацій у конкурентному середовищі призведе до того, що деякі страховики відмовляться від ведення бізнесу на усталених ключових ринках і надання загальновизнаних послуг, через що відбудеться скорочення кількості страхових компаній в Україні.

Згідно з Директивою ЄС, Solvency II, розмір статутного капіталу повинен бути не меншим ніж 2,2 млн євро для страхових компаній, які займаються загальним страхуванням і 3,2 млн. євро – для страхових компаній, що займаються страхуванням життя[1].

Впровадження методики Solvency II має безліч переваг і в перспективі може значно підвищити стійкість страхових компаній. Хоча як і будь-яка реформа впровадження цієї системи несе певні ризики, які при достатній увазі з боку суб'єктів страхового ринку можуть бути нейтралізовані. Більшість проблем лежить у нормативно-правовому регулюванні, тобто зумовлені розбіжностями законодавства і неготовністю до нових змін більшості страховиків.

Особливістю нової розробленої системи є зміна підходу до оцінки платоспроможності. Відповідно до Директиви Solvency II показник платоспроможності розраховується на основі індивідуальних ризиків страхової компанії, що дозволяє поліпшити ризик-менеджмент, якісніше контролювати ризикову позицію, ефективніше управляти андерайтинговою, інвестиційною та перестраховою політикою компанії.

У зв'язку з цим, діюча в Україні система регулювання платоспроможності не є тотожною[2], адже показник нормативного запасу плато-

[1] Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25.11.2009 р. Про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестрахування (Solvency II). URL: http://nfp.gov.ua/content/direktivi-es.html.

[2] Ткаченко Н. В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика : монографія. УБС НБУ. Черкаси. 2009. 570 с.

спроможності не відображає усі ризики компанії, зокрема ризик катастрофічних збитків, а також ризики, пов'язані з активами.

Незважаючи на те, що вимоги Solvency II мають значні переваги для розвитку національного страхового ринку порівняно з діючою системою оцінки платоспроможності, негативні наслідки Директиви Solvency II для окремих страховиків з меншим рівнем капіталізації та обмеженим доступом до фінансових ресурсів можуть бути відчутними. Ймовірно, за умови впровадження пруденційних нормативів, величина вимог до розміру власного капіталу страховиків зросте[1]. Однак, фінансовим установам, які дотримуються консервативної інвестиційної політики та спеціалізуються на видах страхування з невисоким рівнем збитковості, потрібно резервувати капітал меншого розміру.

Проект нової редакції Закону України «Про страхування» враховує базові рекомендації Директиви 2009/138/ЄС Європейського парламенту та Ради від 25.11.2009 р. «Про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестрахування, включаючи платоспроможність II».

На наш погляд, прийняття нової редакції Закону сприятиме впровадженню нового порядку законодавчого регулювання страхової (перестрахової) та посередницької діяльності в страхуванні як резидентами, так і нерезидентами, на території України, удосконалено систему правового забезпечення розвитку страхового ринку та державного регулювання і нагляду за діяльністю його учасників. Прийняття нової редакції Закону сприятиме створенню конкурентного середовища на страховому ринку та рівних умов у випадках, визначених регуляторним актом, для діяльності страховиків-резидентів та нерезидентів, що дасть змогу підвищити якість страхових послуг та знизити їхню вартість.

Проектом Закону пропонується забезпечити розв'язання таких проблем[2]:

[1] Potential impact of Solvency II on financial stability. URL: http://www.ecb.int/pub/pdf/other / potential impact solvencyiionfinancialstability200707en.pdf.

[2] Про внесення змін до Закону України «Про страхування» : Проект Закону України (нова редакція) від 19.01.2015 р. № 1797. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53637.

1) реєстрація страховиків виключно у формі акціонерного товариства;

2) визначення класифікації галузей та видів страхування відповідно до рекомендації Першої Директиви Ради 73/239/ЄЕС;

3) надання дозволу на здійснення транскордонного страхування у випадках, установлених законодавством України;

4) створення інституту професійних перестраховиків та виділення у зв'язку з цим перестрахування окремо серед інших видів страхування, для здійснення якого необхідно отримати ліцензію;

5) установлення порядку розкриття інформації страховиками для забезпечення надійного захисту страхувальників та введення пруденційного нагляду за страховою діяльністю;

6) установлення вимог платоспроможності, що враховують якість активів страховика, його системи управління та розкриття інформації;

7) визначення умов доступу до діяльності на території України страховиками-нерезидентами;

8) установлення вимог до власників істотної участі та порядку набуття істотної участі у страховика;

9) установлення вимог до системи корпоративного управління страховика;

10) визначення порядку регулювання посередницької діяльності на території України у відповідності до законодавства ЄС;

11) визначення правового статусу актуаріїв, аудиторів у сфері страхування тощо.

Слід погодитись із твердженням С. О. Рибак про те, що наслідком введення положень Директиви Solvency II стане поява вимог до капіталу для покриття інвестиційних ризиків, що спонукатиме страховиків до перегляду інвестиційних стратегій та відмови у інвестування активів у високоризикові цінні папери[1].

Прийняття проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування»[2] сприятиме створенню нових робочих

[1] Рибак С. О. Інституційні інвестори фінансової системи: сучасний стан та перспективи розвитку. *Фінанси України.* 2010. № 10 (179). С. 60–64.

[2] «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» : Проект Закону України (нова редакція) від 19.01.2015 р. № 1797. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53637.

місць; залученню додаткового капіталу для розвитку страхового ринку України; подальшу інтеграцію страхового ринку до законодавства та імплементації принципів та стандартів законодавства ЄС щодо корпоративного управління страховика; зміцненню ринкових засад діяльності учасників страхового ринку; удосконаленню системи правового забезпечення ринку страхових послуг, зокрема, системи ліцензування страхової діяльності; забезпеченню економічної конкуренції, що сприятиме до підвищенню якості страхових послуг; забезпеченню надійним захистом страхувальників шляхом запобігання неплатоспроможності (банкрутства) страховиків; послідовному переходу до системи пруденційного нагляду за страховою діяльністю; удосконаленню системи моніторингу за діяльністю страховиків.

В умовах євроінтеграції України метою державного регулювання страхової діяльності визнається забезпечення формування і розвитку в країні ефективно функціонуючого ринку страхових послуг, створення необхідних умов для діяльності страхових компаній різних організаційно-правових форм, захист інтересів страхувальників.

Згідно з Основними принципами страхування та методології Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS) система регулювання і нагляду потрібна для «підтримки ефективних, безпечних, справедливих і стабільних страхових ринків, для сприяння зростання і конкуренції в рамках сектору». Аналіз завдань регулювання і принципів IAIS дозволяє відокремити певні сфери державного впливу[1]:

1) пруденційне (запобіжне) регулювання (попередження нестабільності фінансової системи та запобігання неплатоспроможності страховиків);

2) правове регулювання відносин (страховиків, посередників і споживачів);

3) економічне регулювання (податкові важелі для стимулювання або обмеження певних дій на страховому ринку);

4) боротьба з відмиванням грошей та протидія фінансуванню тероризму.

[1] Insurance Core Principles and Methodology, International Association of Insurance Supervisors, October 2003. URL: http://www.iaisweb.org/Insurance–Core–Principles–material–adopted–in–2015–795.

Для ефективного захисту інтересів страхувальників важливим є підтримання належного рівня платоспроможного капіталу, розрахунок якого суттєво відрізняється у Директиві ЄС Solvency II. Норми QIS5 Technical Specificatios передбачають включення у розрахунок платоспроможного капіталу основних видів ризиків: від страхової діяльності іншої, ніж страхування життя та здоров'я; страхування здоров'я; ризик настання дефолту контрагентів; ринковий ризик. Даний метод розрахунку платоспроможного капіталу більшою мірою відображає практику функціонування страхових компаній та підвищить стабільність страхового ринку у цілому. Результати аналізу показали, що деяким страховим компаніям необхідно значною мірою нарощувати капітал.

Страховий ринок ЄС регулюється великою кількістю Директив, кожна з яких спрямована на регулювання певного аспекту діяльності страхування. В умовах євроінтеграції найбільш всього зміниться оцінка платоспроможності страхових компаній згідно з Директивою 2009/138/ЄС.

Оцінка платоспроможності українських страхових компаній не відповідає стандартам ЄС. У межах подальшого розвитку регулювання страхування Верховною Радою розроблено законопроект щодо реорганізації основних законодавчих актів. У процесі дослідження порівняно проект змін до Закону України «Про страхування» з основними положеннями Solvency II.

Узагальнюючи проведені дослідження дійшли висновку, незважаючи на перші кроки до євроінтеграції, дані заходи реалізовані недостатньо. У межах перестрахової діяльності до оцінки платоспроможності згідно з Solvency II на першому етапі пропонується використовувати оцінку поточного стану ризику та визначення його категорії, після чого переходити до оцінки сукупного ризику.

За результатами проведеного дослідження можна зазначити, що адаптація національного законодавства до стандартів Solvency II сприятиме удосконаленню системи управління страховою компанією та підвищенню рівня довіри населення до ринку страхових послуг. Найбільш безумовні переваги від запровадження нового режиму платоспроможності отримають великі страхові компанії за рахунок економії на масштабах та достатньої диверсифікації страхових портфелів.